

บทที่ 4

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ต่อการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าของประชาชน

จากการศึกษาถึงความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขต่อการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าของประชาชนในปี 2543 พบว่า เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 62.86 ไม่แน่ใจว่าประชาชนชาวไทยจะมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543 ร้อยละ 25.71 เห็นว่าไม่มีทางเป็นไปได้ มีเพียงร้อยละ 11.43 เท่านั้นที่เห็นว่ามีทางเป็นไปได้ที่ประชาชนชาวไทยจะมีสุขภาพดีถ้วนหน้าภายในปี 2543 (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขต่อการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าของประชาชนชาวไทยในปี 2543

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขต่อสุขภาพดีถ้วนหน้า	อัตราส่วนร้อยละ
- มีทางเป็นไปได้	11.43 (4)
- ไม่มีทางเป็นไปได้	25.71 (9)
- ไม่แน่ใจ	62.86 (22)

สำหรับเหตุผลที่ทำให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขไม่แน่ใจ รวมทั้งคิดว่าไม่มีทางเป็นไปได้ที่ประชาชนชาวไทยจะมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543 นั้น พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

ก. สาเหตุจากตัวเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

สาเหตุที่มาจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการขาดความรู้ ขาดทักษะ ขาดความสนใจ ขาดประสบการณ์ ไม่มีอุดมการณ์ ทำงานเพื่อตำแหน่ง ฯลฯ ตัวอย่างเช่น

1. เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานระดับล่างส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่จบการศึกษาใหม่ ยังขาดประสบการณ์ อุดมการณ์ และจิตสำนึกของการเป็นนักพัฒนาสาธารณสุขของชุมชนอย่างแท้จริง เมื่อไปทำงานได้ยินเรื่อง ชี/ตำแหน่ง ทำให้เกิดความท้อแท้ว่าถึงทำไปก็ไม่ได้อะไร เพราะผู้ใหญ่เอาไปหมดแล้ว ผู้ปฏิบัติงานใหม่ ๆ เหล่านี้จึงเกิดความท้อแท้ สิ้นอุดมการณ์หรือสัญญาว่าจะอยู่เพื่อการสาธารณสุขที่ดีของประชาชน

2. เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ ความสนใจ ขาดทักษะ ขาดเทคนิค มักทำงานหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อความสำเร็จในตำแหน่งหน้าที่ ทำให้ขาดมุมมองโดยภาพรวม ทำงานเอาแต่ตัวเลข ไม่มุ่งคุณภาพ งานบางอย่างไม่เป็นความจริง

3. งานที่ทำส่วนมากทำตามคำสั่งและนโยบาย ไม่ดูปัญหาที่แท้จริง ทำงานเพื่อหวังได้หน้าหรือคำชมเชย

4. ในการปฏิบัติงานจะตั้งใจทำงานขณะที่มีการณรงค์ หรือปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น เข้าลักษณะ "ผักชีโรยหน้า" ไม่มีความต่อเนื่องในการทำงาน

ข. สาเหตุจากสภาพแวดล้อมและปัญหาทางเศรษฐกิจ-สังคม

สาเหตุจากสภาพแวดล้อมและปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม อันเป็นอุปสรรคขัดขวางการมีสุขภาพที่ดีถ้วนหน้าของประชาชน ได้แก่

1. ภัยธรรมชาติ เช่น พายุ น้ำท่วม ฯลฯ ทำให้ต้องมีการฟื้นฟูใหม่

2. การพัฒนาเป็นสังคมเมือง สังคมอุตสาหกรรม รวมทั้งความทันสมัยของเทคโนโลยี ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ปัญหามลพิษ ปัญหายาเสพติดที่แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว โรคใหม่ ๆ มีการแพร่ระบาดมากขึ้น เช่น โรคเอดส์ อันเป็นปัจจัยขัดขวางการพัฒนาสุขภาพอนามัย

3. การเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทำให้คนเราไม่ค่อยมีเวลาให้ส่วนรวมหรือครอบครัวมากนัก ต้องทวงหากิน บางครอบครัวมีการอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพใหม่ กลายเป็นลักษณะของสังคมเมือง ต่างคนต่างอยู่ ขาดการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น

4. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ข้าวของแพง ประชาชนยากจน ต้องสนใจปัญหาในครอบครัว มากกว่าปัญหาที่ไกลตัว

5. ประชาชนแต่ละหมู่บ้าน แต่ละครัวเรือน มีพื้นฐานไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงเป็นไปไม่ได้ที่ทุกครอบครัวจะบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้าหมดทั้งประเทศ

6. ปัญหาความยากจน และการขาดความรู้ ทำให้ประชาชนในชนบทจำนวนไม่น้อยยังคงมีพฤติกรรมสุขภาพแบบเก่า ๆ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชาวบ้านเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากลำบากในบางพื้นที่ ประชาชนยังไม่เห็นถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพตนเอง ต้องอาศัยการพัฒนาที่ค่อยเป็นค่อยไป และใช้เวลามากกว่าที่จะถึงปี 2543

7. ปัญหาในชุมชนมีมาก แก่ไม่หมด งานสาธารณสุขยังลงไปไม่ถึงระดับล่างโดยตรง ความรู้ความเชื่อของชาวบ้านยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก สุขนิสัยการรับประทานอาหารของดิบ ยังมีแทบทุกหมู่บ้าน ยังแก้ที่ตัวบุคคลไม่ได้ แต่บางอย่างก็ดีขึ้น เช่น การรู้จักฝากครรภ์และคลอดที่โรงพยาบาล

8. ตราบิตที่ยังมีปัญหาเรื่องความยากจน ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ตราบนั้นก็ยังจะไม่มีทางบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้า

ค. ปัญหาการดำเนินงานพัฒนาสุขภาพอนามัย

ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานพัฒนาสุขภาพอนามัยและมีผลกระทบต่อสุขภาพดีถ้วนหน้าของประชาชน มีดังนี้

1. การวางแผนการปฏิบัติงานมักทำจากเบื้องบนในลักษณะ Top-down ไม่มองหรือปรับแผนงานตามความต้องการของชุมชน ทำให้การแก้ปัญหาไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของสังคม แก้ปัญหาไม่ถูกจุด หรือแก้ได้ก็เป็นปัญหาระดับรอง ๆ ลงมา แต่ปัญหาหลัก ๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ ฯลฯ ไม่สามารถแก้ได้ มีหลายโครงการที่มีปัญหาไม่ทราบว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

2. การดำเนินงานในปัจจุบัน เป็นเพียงการรณรงค์ทำงานเป็นช่วง ๆ โดยใช้ตัวชี้วัดจากตัวเลข จากแบบประเมินของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ในสภาพความเป็นจริงแล้วการปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีปัญหาอุปสรรคมากมายที่ยังไม่สามารถแก้ไขไปในทางที่คาดหวังได้ อาจเป็นเพราะบางสภาพพื้นที่ที่มีความยากง่ายในการทำงาน สิ่งแวดล้อม แรงจูงใจต่างกัน ซึ่งเป็นผลกระทบต่อการดำเนินงาน ทำให้ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่

3. ความร่วมมือที่ประชาชนให้กับอาสาสมัครนั้นเมื่อน้อยมากในบางหมู่บ้าน บางหมู่บ้านก็ให้ความร่วมมือซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำในหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้าน อสม.บางหมู่บ้านทำได้ดี บางหมู่บ้านได้แต่ตัวเลข ไม่มีคุณภาพ เจ้าหน้าที่ได้พยายามเข้าไปกระตุ้นการทำงานแล้ว ช่วงที่กระตุ้นขณะนั้นทำงานได้ดี แต่พอไม่กระตุ้นก็กลับสภาพเหมือนเดิม

4. การดำเนินงานต่าง ๆ ยังปิดข้อเท็จจริงอยู่มาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ ซึ่งบริหารเองและปฏิบัติก็ต้องทำตามกรอบของ Health For All (HFA) ให้ได้ เพื่อให้มีสุขภาพที่ดีในปัจจุบันกล่าว แต่ความเป็นจริงแล้ว หลาย ๆ งานยังมีการปิดข้อมูลเท็จจริงอยู่มาก ข้อมูลต่าง ๆ จริงไม่เกิน 60% เช่น ส้วมไม่ครบ 100% เด็กขาดสารอาหารระดับ 2 ยังอยู่ในเกณฑ์มากกว่า 10% ทั้งนี้เพราะตั้งเป้าหมายไว้สูงเกินไป เกินความสามารถของ อสม. และเร่งรัดรวดเร็วเกินไป

5. งานสาธารณสุขมูลฐานยังมีปัญหาอยู่มาก และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขบางแห่งบางคนให้ข้อมูลที่ผิดเพื่อเอาใจเจ้านาย (ต้องโทษระบบราชการที่ทำงานแบบเอาใจเจ้านาย) เช่น ส้วมไม่ครบก็ต้องรายงานครบเพื่อเอาใจนาย ไม่เช่นนั้นก็จะถูกนายเพ่งเล็ง เป็นต้น

6. การสาธารณสุขของไทย ถ้าเข้าไปสัมผัสจริง ๆ แล้ว ยังล้าหลังอยู่มาก ในพื้นที่ห่างไกลจริง ๆ การสาธารณสุขยังเข้าไม่ถึง และยังขาดบุคลากรอีกมากมาย ในบางพื้นที่เจ้าหน้าที่ไม่รับผิดชอบงานเท่าที่ควร การนำนวัตกรรม (Innovation) เข้าไปยังไม่ได้รับความสนใจและเกิดการเปลี่ยนแปลงเท่าที่ควร ดังนั้น ควรให้การศึกษาที่มากกว่านี้ เพราะความรู้ของชาวบ้านยังไม่เพียงพอ นอกจากนี้การที่ประชาชนเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลมากขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นโรคที่สามารถป้องกันได้ แสดงว่าการสาธารณสุขมูลฐานของเราไม่ได้ผลเท่าที่ควร

7. คำพูดที่ว่า "นโยบายย่อมอยู่เหนือเหตุผล" ทำให้การดำเนินงานไม่ตรงกับข้อเท็จจริง และนำไปสู่การ "Make" ข้อมูลต่าง ๆ หากไม่มีการแก้ไขระบบงานให้ดีกว่านี้ การจะบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้าในความหมายจริง ๆ คงทำได้ยาก

ง. ปัญหาอื่น ๆ

ปัญหาอื่น ๆ ที่อาจทำให้ประชาชนไปไม่ถึงการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า ในทัศนะของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีดังนี้

1. เหตุผลทางการเมือง การเปลี่ยนรัฐมนตรี
2. ความไม่พร้อมในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านเจ้าหน้าที่ ด้านงบประมาณ ด้านความพร้อมของชาวบ้าน
3. เกณฑ์วัดไม่ชัดเจน
4. รากฐานการพัฒนาประเทศอยู่ที่การศึกษา ถ้าประชาชนมีการศึกษาดี การพัฒนาจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในงานสาธารณสุขหากประชาชนมีความรู้ดี การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้บรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้าจะเป็นไปได้ดี